

AFRİKA'DA DERİNLEŞEN GIDA GÜVENLİĞİ SORUNU VE ÖNLEMLER

“

Son yıllarda Afrika'da artan iklim ve tahıl krizi, kıtanın farklı bölgelerinde yaşanan terör hareketleri temelindeki diğer güvensizlik olaylarıyla birleşerek gıda fiyatlarındaki artışı tetiklemektedir.

”

KAAN DEVECİOĞLU

Uzman ORSAM

Gıda güvenliği, dünya nüfusunun her zaman yeterli ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik olarak güvenli bir şekilde erişimi olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan hareketle

Afrika'da gıda güvenliği konusunun geçmişten bugüne kıtanın farklı bölgelerinde yaşanan iklim ve terör krizleriyle tetiklenerek ciddi bir sorun olmaya devam ettiği söylenebilir. Bunun yanı sıra Kovid-19 salgını ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, birçok Afrika ülkesini tahıl konusunda derin bir krize sürüklemiş ve alternatif tahıl ithalatı

kaynakları bulmaya itmiştir. Dolayısıyla son yıllarda Afrika'da artan iklim ve tahıl krizi, kıtanın farklı bölgelerinde yaşanan terör hareketleri temelindeki diğer güvensizlik olaylarıyla birleşerek gıda fiyatlarındaki artışı tetiklemektedir. Bu anlamda özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, tarımda sürdürülebilirlik konusunda Afrika ülkelerini otarşi (kendi kendine yetme) durumuna geçmek için yeni politikalar geliştirmeye zorunlu kılmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) ve Afrika Birliği (AB) tarafından 2021 yılında yayımlanan Afrika'da gıda güvenliği konusundaki son istatistiki çalışmalar da kıtanın Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni (SKH) karşılama yo-

lunda olmadığını ve önümüzdeki yıllarda bu durumun daha kötü bir hâl alacağını işaret etmektedir. Örneğin bu çalışmalara göre, 2019 yılında Afrika nüfusunun beşte birinden fazlasını oluşturan yaklaşık 235 milyon kişi açlıkla karşı karşıya kalırken, bu oran 2020 yılında yaklaşık 281 milyon kişiye yükselmiştir. Ayrıca yine aynı raporda yükseliş trendinin 2014 yılında başladığı ve en iyi ihtimalle 2030 yılına kadar da devam edeceği belirtilmektedir. Buradan hareketle çalışmada gıda güvenliği bağlamında ilk olarak Afrika'nın potansiyeli ve gıda güvensizliğini önlemeye yönelik politikaları, daha sonra Kovid-19 salgınının etkisi ve çözüm yöntemleri, son olarak da

Rusya'nın Ukrayna işgalinin etkisi mercek altına alınacaktır.

AFRİKA'NIN POTANSİYELİ VE GIDA GÜVENSİZLİĞİNİ ÖNLEME ÇABALARI

Afrika gıda açısından oldukça zengin bir kıtadır. Dünyadaki ekilebilir arazinin %60'ına sahip olan yaklaşık 30 milyon kilometrekarelik kıtada tarım, yaklaşık 1,2 milyar nüfusun %70'inin geçim kaynağıdır. Ancak Afrika'nın uluslararası tarımsal üretimdeki payı sadece %10'dur. Dolayısıyla Afrika'da tarım düşük üretkenlik, yetersiz yatırım, kıta ülkelerinin kırılgan siyasi yapıları, zayıf kırsal altyapı ve katma değeri düşük ürünlerin üretimi gibi nedenlerin bir sonucu olarak

dünyanın diğer coğrafyalarında azalan kıtlığın Afrika'da artmasına neden olmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın araştırmasına göre dünyadaki yoksul insanların dörtte birine tekabül eden 456 milyon kişinin Afrika'da yaşadığı rapor edilmektedir. Bu kötü gidişin tersine çevrilmesi, kıtadaki gıda güvenliği ve insani gelişmenin güçlendirilmesi için katma değerli üretkenliğin artırılması, iklim değişikliğinden doğan zararların en aza indirilmesi, çevre ve doğal kaynakların tarımsal üretimde efektif bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Nitekim bu anlamda Afrika Birliğinin de çabaları bulunmaktadır.

Afrika Birliği, Gündem 2063 girişimi kapsamında kıtada tarımı artırmak, yoksulluğu ve kıtlığı azaltmak amacıyla Kapsamlı Afrika Tarımsal Kalkınma Programı'nı (ATKP) uygulamaya koymuştur.

ATKP, Afrika ülkelerinin gayrisafi milli hasıllarının (GSMH) minimum %10'unu tarımsal ve kırsal kalkınmaya ayırmasını ve yılda yaklaşık %6'lık tarımsal büyümeyi öngörmektedir. Bu temel hedef çerçevesindeki alt amaçlar ise kıtada yoksulluğun ve yetersiz beslenmenin azaltılması, üretkenliğin ve çiftlik gelirlerinin artırılması, tarımsal üretimin ve doğal kaynakların kullanımında sürdürülebilirliğinin iyileştirilmesidir. Ayrıca ATKP ile iklim değişikliğine karşı dayanıklılığın artırılması için afete hazırlık politikaları ve stratejileri, erken uyarı ve müdahale sistemleri gibi alanlarda Afrika ülkelerinin desteklenmesi öngörülmektedir. Buradan hareketle ATKP'nin dört öncelik alanı; sürdürülebilir arazi yönetimi ve güvenilir su kontrol sistemleri, kırsal altyapının geliştirilmesi ve ticari kapasitenin artırılması, gıda arzının artırılarak açlık ve yoksulluğun azaltılması

ve tarım araştırmalarında teknolojik yatırımların teşvik edilmesidir.

“

Salgın öncesinde zaten yoksulluk ve gıda güvensizliğinden etkilenen Afrika ülkeleri, Kovid-19'un başlangıcını takip eden süreçte gıda çalışanlarının hastalığı ve ölümü, tedarik zincirlerinin kesilmesi, yerel para birimlerinin değer kaybetmesi, işsizliğin artışı ve sosyal koruma programlarının bozulması gibi nedenlerden dolayı etkilenmiştir.

”

KOVID-19 ETKİSİ VE ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

Kovid-19 salgınının dünya ekonomisine olduğu gibi Afrika ekonomilerine de olumsuz etkisi olmuştur. Bu anlamda Kovid-19'un Afrika ülkelerinde gıda güvensizliğinden doğan doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır. Örneğin salgın öncesinde zaten yoksulluk ve gıda güvensizliğinden etkilenen Afrika ülkeleri, Kovid-19'un başlangıcını takip eden süreçte gıda çalışanlarının hastalığı ve ölümü, tedarik zincirlerinin kesilmesi, yerel para birimlerinin değer kaybetmesi, işsizliğin artışı ve sosyal koruma programlarının bozulması gibi nedenlerden dolayı etkilenmiştir. Özellikle buğday ve pirinç gibi temel gıda maddelerinin ihracat ve ithalatına kısıtlama getirilmesi çoğu Afrika ülkesini söz konusu ürünlerin ithalatına bağımlı olmasından dolayı savunmasız bir duruma getirmiştir. Ayrıca karantina döneminde özellikle kayıt dışı sektörlerde çalışan ve

günlük gelir sağlayan birçok kişinin işini kaybetmesi salgının Afrika'daki önemli etkilerinden biri olarak gösterilebilir. Ancak Afrika'nın sağlık krizlerine karşı dünyanın diğer coğrafyalarına nazaran tecrübeye sahip olmasının, Kovid-19'un etkilerini azaltmaya yönelik politika üretmede avantaj sağladığı söylenebilir. Örneğin yakın zamanda Ebola salgınından doğan salgın krizinden alınan derslerle Afrika Kalkınma Bankası (AKB) "Feed Africa Response to Covid-19" (FARC) girişimi, güçlü bir kamu ve özel sektör ortaklığı paketiyle salgına çözüm aramıştır.

Bu girişimin kamu ve özel sektör ortaklığından kastı ise Afrika ülkeleri hükümetleri, çiftçiler ve özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından sağlanan gıda üretimi ve dağıtımının sürdürülebilir ve kendi kendine yeter hâle gelmesini teşviktir. AKB, Haziran 2020'den itibaren FARC kapsamında 23 Afrika ülkesinin tarım girdilerinin finanse edilmesine, serbest gıda akışı için "yeşil koridorların" inşa edilmesine, gıda stoklarının yenilenmesine ve bankalar tarafından finanse edilen mevcut tarım kredilerinin geri ödenmesinde sermaye bulunmasına yardımcı olmuştur. Bunun yanı sıra AKB, bazı Afrika ülkelerinin Kovid-19'dan dolayı uyguladığı kısıtlamalardan doğan işsizlik ve gelir kaybı yaşayan vatandaşlara yardım etmeyi amaçlayan nakit ve gıda teşvik paketleri sağlamıştır.

RUSYA'NIN UKRAYNA İŞGALİNİN ETKİSİ

Afrika'daki pek çok ülke iklim krizi, terör sorunu ve Kovid-19'un meydana getirdiği yükselen fiyat ar-

tışlarıyla mücadele ederken, buğday ve mısır ithalatının büyük bölümünü gerçekleştirdiği Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan savaş, mevcut olumsuz koşulları derinleştirmiştir. 2020 yılı verilerine göre Afrika 4 milyar dolar Rusya'dan, 3 milyar dolar da Ukrayna'dan buğday ve mısır ithal etmiştir. Afrika ülkeleri henüz Kovid-19 salgınının etkilerinden tam anlamıyla kurtulamamışken, Rusya'nın Ukrayna işgaliyle birlikte önemli bir meydan okumayla daha karşı karşıya kalmıştır. Bu savaş, temel gıda maddelerinin tedariki ve satın alınabilirliğinin yanı sıra yoksulluk ve işsizliği de tırmandırmaktadır. Örneğin Sudan, tükettiği buğdayın %75'ini Rusya ve Ukrayna'dan almaktadır ki ülke iç siyasetinde yaşanan krizin tetiklediği ekonomik krizin de etkisiyle mevcut buğday fiyatı 2021 yılına oranla %180 oranında artmış durumdadır. Diğer taraftan Afrika'da Rusya'nın Ukrayna işgali sonucunda ortaya çıkan gıda krizinden en çok etkilenen diğer ülkeler Mısır, Libya, Somali ve Benin'dir.

“**2020 yılı verilerine göre Afrika 4 milyar dolar Rusya'dan, 3 milyar dolar da Ukrayna'dan buğday ve mısır ithal etmiştir. Afrika ülkeleri henüz Kovid-19 salgınının etkilerinden tam anlamıyla kurtulamamışken, Rusya'nın Ukrayna işgaliyle birlikte önemli bir meydan okumayla daha karşı karşıya kalmıştır.**

Rusya, gübrelerin üç temel bileşeni olan potasyum, azot ve fosforun

dünyadaki önemli tedarikçilerinden biridir. Dolayısıyla Afrika ülkelerinin Rusya'dan buğday ve mısır ithalatında yaşadığı kıtlık, çeşitli gıda maddelerinin üretimine de zincirleme bir etki oluşturmaktadır. Örneğin Nijerya'da 2020 yılında 37 dolar olan bir çuval un mevcut durumda 60 dolardan fiyatlanmaktadır. Dolayısıyla fiyatlardaki artış kıta içerisinde gıda ürünlerinin satın alınabilirliğini düşürmekte ki Dünya Gıda Programının 2021 yılı raporuna göre 2022 yılında Afrika'daki mevcut tahıl üretiminin talebi karşılamada yetersiz kalacak ve insani yardıma bağımlı hâle gelecektir. Ayrıca IMF, Rusya'nın Ukrayna işgalinin ardından özellikle Sahraaltı Afrika'nın GSMH büyüme oranını %4,5'ten %3,8'e düşürmüştür ki bu durum Afrika'da gıda güvenliği konusuna bağlı olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, Afrika'nın pek çok bölgesinde devam eden iklim değişikliği ve terörün olumsuz etkilerinin yanı sıra Kovid-19 salgınından doğan krizin etkileri atlatılmamışken Rusya'nın Ukrayna işgali kıtadaki gıda güvensizliğini derinleştirmektedir. Bu anlamda Afrika Birliği ve Afrika Kalkınma Bankasının otarşi temelindeki çözüm arayışları ve kullandığı yöntemler umut vaat etmenin yanı sıra uluslararası toplumun kıtadaki sürdürülebilir kalkınma yatırımlarına desteğini güçlü bir şekilde sürdürmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Afrika'nın artan nüfusu göz önüne alındığında, söz konusu stratejilerde gıda erişim bağlamında dezavantajlı toplumlar için özel bir programa odaklanması faydalı olacaktır. ■